

Elçin

# AYDINLIQ GECƏLƏR

Qaynaq: <http://www.elchin.com>

PDFləşdirən: <http://www.kitablar.com>

*ANARA İTHAF*

O sərin yay gecəsi göyün üzündə o Ayla bərabər o qədər ulduz var idi və o ulduzlar dörd tərəfdən də qocanın başının üstünü elə bürümüşdü ki, həmin çoxluğun, küllün, həmin uzaqlığın, əlçatmaz, ünyetməzliyin müqabilində öz həyatı bütün camaatın Şərəfbəxş adlandırdığı Şeyx Mustafa üçün çox qısa, bir göz qırpımlıq göründü və doğrudan da kainat ki, bu qədər böyük idi, bu qədər əlçatmaz idi, o yay gecəsi göyün üzündə sayrışan ulduzların işıltısında o qədər bir əbədilik (uzaq əbədilik) var idi, bunun müqabilində Şeyx Mustafa Şərəfbəxş həzrətlərinin bu dünyada sürdüyü doxsan illik ömür nə idi? Heç nə, kəpənək ömrü.

O yay gecəsi həyətdəki böyük armud ağacının altında Şeyx cənablarının bədəni torpaqdan nəm çəkməsin deyə, əvvəlcə keçə çalınmışdı, keçənin üstündən Şeyxin yaşı qədər sahibinə xidmət etmiş, amma az qala bu yüz ildə bircə ilməsi də pozulmamış, bircə naxışı da solmamış Təbriz gəbəsi salınmışdı, gəbənin üstünə da döşəkçə qoyulmuşdu, dirsəklənmək üçün hər iki tərəfdən, bir də ki, o qoca armud ağacının gövdəsinə söykənə bilmək üçün arxadan mütəkkələr düzülmüşdü və Şeyx Mustafa Şərəfbəxş həmişəki kimi o döşəkçədə bardaşqurma oturmuşdu, kəhrəba təsbehinin hər biri bir zoğal boyda olan daşlarını çevirə-çevirə başının üstündəki o külli ulduzlara baxır və dodaqaltı gulumsəyirdi və hərgah o anlarda Şeyx həzrətlərindən nə üçün beləcə gülümsədiyini soruşsaydın, çox güman ki, bunun səbəbini deyə bilməzdi - o təbəssümdə o ağappaq saqqala, ağappaq saçlara uyuşmayan bir uşaq, hətta bir körpə heyreti var idi.

... Amma o bir günlük ömrü o kəpənəyə kifayət edir...

Şeyx Mustafa Şərəfbəxş yay gecələri, yazın, payızın havası məqbul gecələri o armud ağacının altında oturub gözlərini göyə zilləyəndə, yaxud əlində çevirdiyi təsbehinə baxa-baxa fikrə dalanda, elə bil ki, həyətbacadakı qurd-quş da donub qalırdı, hərdən yüngülcə meh əsdikcə yarpaqları xışıldayan ağaclar da səsini kəsirdi və o cürə anlarda evdəki oğul-uşaq, qız-gəlin heç vaxt həyətdə çökmüş o sükutu pozmağa, o sükuta bir xələt toxundurmağa cəsərət etməzdi - o anlarda Şeyx həzrətlərinə nə çay gətirə bilərdilər, nə meyvə, nə də bir başqa şey.

... Amma o bir günlük ömrü kəpənəyə kifayət edir...

Həyatın yuxarı başındakı ikimərtəbəli imarətdən gələn səsə, elə bil ki, ilkin olaraq o qoca armud ağacı təəccüb etdi. Ayın, o külli ulduzların işığında işıldayan təzə yarpaqları yüngülcə xışıldadı, sonra Şeyx Mustafa Şərəfbəxş gözlərini o ulduzlardan çəkib evə tərəf baxdı və yer üzündə yaşanmış o doxsan ilin acısının, ağrısının şövqünü söndürə bilmədiyini səsiylə:

- Kimdi? Qoyun gəlsin, - dedi.

Və o adam birinci dəfə o həyətdə ayaq basdı, iti və sərt addımlarla Şeyx həzrətlərinin hüzuruna yeridi, amma o zaman ki, Ay işığında Şərəfbəxşi yaxından gördü, qocanın yüngülcə işıldayan göy gözlərinin dərinliyini duydu, o aydınlıq gecədə ağappaq ağaran saqqalının, saçlarının arxasındakı doxsan ilin vahiməsini hiss etdi, o adamın qətiliyi birdən-birə tamam yox oldu, ürəyi tez-tez vurmağa başladı və şaşırdı ki, bu gecə vaxtı nə cəsarətlə Şərəfbəxşin hüzuruna buyurub, amma ən qəribəsi də bu oldu ki, o adamın özünə qaytaran da elə həmin baxışlar, həmin dərinlik, həmin ağılıq oldu və o adam onu yüksək hüzura gətirən əvvəlki həyəcanla:

-Ya Şərəfbəxş! - dedi. - Günah işləməkdən özümü güclə saxladım! Əlim qana batacaqdı, xəncəri yerə atıb, sənin hüzuruna qaçdım. Mən qonşuma yeri düşündə yaxşılıqdan başqa heç nə etməmişəm. Amma o, mənə pislik edir. Neyləyim mən, ya Şərəfbəxş? Xisləti xanəbərəndazdı, mən nə edim?

Şeyx Mustafa Şərəfbəxş diqqətlə o adamın gözlərinin içinə baxdı və o dəm o adama elə gəldi ki, Şeyx həzrətləri onun gözlərinin içindən arxanı da görür, yəni Şeyx həzrətlərinin baxışı onun gözlərinin içindən başını dəlib o tərəfə keçir və yaqın elə bu hissə görə Şərəfbəxşin dediyi sözlər cismani bir yazı kimi o adamın beyninə həkk olundu.

Şeyx Mustafa Şərəfbəxş dedi.

- Get, o qonşuya yaxşılıq elə.

Və o adam başa düşdü ki, indicə bu həyətdən çıxacaq və bundan sonra həmin xanəbərəndaza əlindən gələn yaxşılığı edəcək; fürsət axtaracaq ki, o xanəbərəndaza yaxşılıq eləsin.

Və həmin aylı-ulduzlu yay gecəsi də sona yetdi, sonra yay da tamam bitdi, günlər keçdi, payız sarısı o həyəti bürüdü və hər dəfə də axşam düşüb gecənin qaranlığı bu ətrafa yayılmağa başlayanda o qoca armudun altına yığılmış xəzəl təkə keçib getmiş o yazın, yayın yox, bu yer üzündə yaşanmış uzun-uzun illərin həmin yay gecəsindəki o ulduzlar qədər bir uzaqlıqda qaldığından və Əvvəldən başlayıb doxsan ildən sonra Axıra yetişməkdə olan bir ömür yolunun əslində gedər-gəlməz yolu olmasından xəbər verirdi, Axır yaxınlaşdıqca Əvvəl uzaqlaşdı, amma qəribə idi, o mülayim payız gecəsi, payızın sapsarı rəngi gecənin içində əriyib görünməz olmuş o həyətdə, adda-budda yarpaqları (sarısı qaranlıqda əriyib itmiş yarpaqları) çılpaq budaqlarının arasından süzülüb gələn ay işığında qaralan o qoca armud ağacının altında, qalın döşəklərin üstündə oturub, əyninə kürk salmış və gözlərini qarşısında yanan manqalın qıpqırmızı qızarmış közlərinə dikmiş

Şeyx Mustafa Şərəfbəxş o uzaq Əvvəli bu köz qızartısı kimi aydın görürdü, o uzaq (və əbədi!) Əvvəlin bütün görümləri — hətta iki-üç; yaşlı uşaqlıq çağları belə bütün dəqiqliyi ilə gözlərinin qabağından keçirdi, amma o doğma, mehriban görümlər Şərəfbəxşin ürəyinə ilıqlıq, hərarət gətirmirdi, əksinə, uzun-uzun illərin ayrılığına (əbədi ayrılığına!) bürünmüş o görümlərdə bir payız sazağı, payız sarısı var idi, çünki o görümlər Axıra çatacatda olan o uzun ömür yolunun get-gedə qalınlaşan bir lay kimi yaratdığı soyuq və qalın şüşənin arxasında idi.

Və yenə də həyətdəki xəzəl sükutunun qəfildən pozulmasına, elə bil ki, ilkin təəccüb edən o qoca armud ağacı oldu, daha doğrusu, o anlarda xəfif bir meh ötdü və xəzəlin qurumaqda olan üz qatındakı ən yüngül yarpaqlar o xəfif mehin səmtiylə kiçik yerini dəyişib, lap yavaşdan xışıldadı və Şeyx Mustafa Şərəfbəxş gözlərini manqalın qızarmış gözündən çəkib, əvvəlcə o quru və yüngül yarpaqlara baxdı - bu xəzəl də, əlbəttə, Axır idi, amma Axırın beləcə yüngüllüyü o payız gecəsi birdən-birə yenə də kəpənəyi Şərəfbəxşin yadına saldı...

... Amma o bir günlük ömrü kəpənəyə kifayət edir...

... Sonra evə tərəf baxdı və kimliyini duydusa da...

... Kimdi? - soruşdu və: - Qoyun gəlsin, - dedi.

O adamın həmin həyətdə ilk dəfə ayaq basdığı o yay gecəsindən sonrakı müddət ərzində özünün özü ilə mübarizə aparması, özünün özünü məcbur etməsi, özünün özünə qalib gəlməsi indi o qoca armud ağacı, o xəzəl kimi aşkar bir həqiqət idi və bunu o adamın baxışı deyirdi, yerışı, duruşu söyləyirdi və yenə də Şeyx həzrətlərinin hüzurunda dayandığı zaman o adamın gözləri Şərəfbəxşin əllərinə sataşdı: hər iki əlini dizlərinin üstünə qoymuşdu, uzun kəhrəba təsbehi sol biləyindən asılı qalmışdı və manqalda qızaran gözün işığında qırıqları oxunan o əllərlə - o uzun, quru barmaqlarla, ləkələr düşmüş və boşalmış dəri ilə həmin həyəti başına götürmüş xəzəl, elə bil ki, bir-birini tamamlayırdı, amma bu ilk baxışda belə idi və o adam ocağın istisində qızınan o əllərin özünün istisini hiss etdi və başa düşdü ki, onu həmin sazaq payız gecəsi ahənrüba kimi çəkib o həyətdə, o hüzura gətirən elə həmin istilikdi.

O adam:

— Ya Şərəfbəxş! - dedi. — Mən əlimdən gələn yaxşılığı əsirgəmirəm. İmkan düşəndə də, düşməyəndə də o qonşuya yaxşılıq edirəm. Amma bunun əvəzində o yenə də mənə pislik edir. O qədər pislik edir ki, mən günaha batmaqdan qorxuram. Xisləti, ya Şərəfbəxş, xisləti xanəbərəndazdı. Mənə bir yol göstər! Nə eləyim mən?

Şeyx Mustafa Şərəfbəxş kiçik maşanı götürüb manqaldakı közü yer-bəyer elədi (və o adam o əllərin hərəkətindən diksindi, elə bil ki, o əllər həmişə eləcə diz üstündə donub qalmalı imiş...), araya sükut çökdü və həmin kiçik sükut o adam üçün az qala bir fəsil çəkdi; sonra Şərəfbəxş göy gözlərini manqaldan ayırmadan:

- Get,- dedi, -o qonşuya yenə yaxşılıq elə.

Həmin payız gecəsi o adam üçün gündüzün gün işığı kimi aydın idi ki, əgər Şərəfbəxş belə deyirdisə, deməli, belə olmalıdı, düzdü, bu - o adamı sıxırdı, ona əzab verirdi, amma bir halda ki, həqiqət axtarırdı, ədalət axtarırdı, günah işləməkdən qorxurdu, deməli, Şərəfbəxşin dediyini eləməli idi, çünki Şərəfbəxşin dili ilə həqiqətin, ədalətin danışdığına o adamın zərrə qədər də şübhəsi yox idi.

Və o payız da keçdi, soyuq bir qış gəldi o həyətin xəzəli qalın qarın altında qaldı, o uzun qış günlərinin birində də hava müsaidə etmədi ki, Şərəfbəxş həyətdə çıxsın, bütün fəsil boyu evdə oturub, yalnız pəncərə şüşəsinin arxasından dünyaya tamaşa eləyə bildi, o qoca armud ağacının çıpaq budaqları qarda, çovğunda üşüyə-üşüyə nəhayət yenə yaza çıxdı, yüz il əvvəl olduğu kimi, o budaqlar yenə təzə-tər çiçəklədi, yarpaqladı, o çiçəklər yavaş-yavaş bəhrəyə çevrilməyə başladı, yay gəldi və o yay gecələrindən birində Şeyx Mustafa Şərəfbəxş həzrətləri yenə də o armud ağacının altında oturub, belini mütəkkənin üstündən ağacın yoğun gövdəsinə söykəmişdi və ötüb keçmiş doxsan bir ilin mane ola bilmədiyini bir uşaq marağı ilə göyə baxırdı və tər-təmiz göy üzünü yenə də ulduzlarla dolu idi və Şeyxin o təbəssümü yenə dodaqlarında idi, o təbəssümdə yenə də bir heyrət əlaməti var idi, eyni zamanda, o heyrətlə bərabər, bir vəcd də var idi, hətta o təbəssümdə bir minnətdarlıq da oxumaq mümkün idi: qoca kimə minnətdar idi? Nəyə minnətdar idi? O Aya, ulduzlara? O aydınlıq yay gecəsinə? O ağaclara, gül-çiçəyə? Nəyə? Kimə? Nə üçün?

... Amma o bir günlük ömrü kəpənəyə kifayət edir...

Və bu dəfə ilkin olaraq qoca özü başını çevirib evə tərəf baxdı (gəlişi heç bir səs eşitmədən duydu) və gələnin kim olduğunu soruşmadan:

~ Buraxın, gəlsin, - dedi.

O adamın addımlarında bir zindan ağırlığı var idi və o Ay işığındaca o adamın üzülmüş, yorğun sifətinə nəzər salmaq idi ki, həmin zindan ağırlığının onun bütün içinə yığıldığını başa düşsən: o adamın cod və qıvrım saçına, qalın saqqalına düşmüş dən keçən yaydan bu yaya qədər bütün sifətinə, başına yayılmış, qaranı tamam üstələmişdi və o adamın iri, kobud və döyənəkli əlləri nə qədər qətiyyətdən, gücdən, bacarıqdan xəbər verirdisə, saçının, saqqalının bu ağırlığı, gözlərinin yorğunluğu bir əlacsızlıqdan, hətta yazıqlıqdan deyirdi.

Şeyx həzrətləri ilk görüşlərində olduğu kimi, bu dəfə də hüsurunda dayanmış o adamın gözlərinin içinə baxdı və yenə də o adama elə gəldi ki, Şərəfbəxşin nəzərləri onun beynini dəlib arxa tərəfi də görür, amma o adam daha şaşırmadı, əksinə, elə bil ki, bütün bu müddət ərzində var gücünü toplayıb içində cilovladığı kin-küdurət, dünyanın ədalətsiz işlərinə qarşı qəzəb, allahsız əməltərə e'tiraz qocanın hər şeyi dəlib keçən o nəzərlərindən sonra, birdən-birə təlatümə gəldi, dəli bir ehtirasla püskürdü və o adam günün altında yanıb qaralmış cod dərilili boğazının şişmiş damarları ilə axıb gələn çılgınlığı boğmağa çalışsa-çalışsa və nəfəsi darala-darala:

— Mən bıkdım daha, ya Şərəfbəxş! — dedi. — Mən bıkdım! Mən yoruldu! Mən daha dözə bilmirəm! Mən daha özümü saxlaya bilmirəm! Mən o qonşuya yaxşılıq elədim! Yaxşılıq dalınca yaxşılıq elədim! Amma o yenə də pislilik edir! Pislilik dalınca pislilik edir! Mən daha yoruldu!

Bitdi arlıq hər şey!

Və o adamın sözlərindən sonra o həyəətə elə bir sükut çökdü ki, o qoca armud ağacı, elə bil, aydınlıq gecədə yox, o sükutun içində, o sükuta bürünüb donub qalmışdı və bircə yarpağını belə tərətməyə ehtiyat edirdi. O adam üçün isə, həmin sükutun arxasında bütün içində qaynayan, əlbəyaxa olan, buraxılmaq, azad olmaq istəyən hisslər aləmi dayanmışdı və o hisslər aləminin o qədər cilovsuz olması, baxımsızlığı o adamın özünün də ürəyini döyündürürdü. Həmin ürək döyüntüsü o sükut içində aydınca eşidilməyə başladı və elə bil ki, fəlakətdən xəbər verdi.

Şeyx Mustafa Şərəfbəxş göy gözlərini o adamın gözlərindən çəkdi, əvvəlcə elə bil hara baxacağını bilmədi, cürbəcür ölçülü hamar çay daşlarından səliqə ilə hörülmüş hasar boyunca ağacları bir-bir nəzərdən keçirdi, sonra yenə o adamın gözlərinin içinə baxdı və keçən yaydan bu tərəfə o bir ilin də tə'sir edə bilmədiyini şövqlü və mülayim səsi ilə:

- Necə olur ki, - soruşdu, - qonşun pislilik eləməkdən yorulmur, amma sən yaxşılıq eləməkdən yorulursan?

O qoca armud ağacı indicə büründüyü o sükutu özündən kənara atdı, əsib gələn yüngül meh o bağçadan ötdükcə ağacın yarpaqları da yüngülcə xışıldadı.

Və ömrü boyu (bütün ömrü boyu! Axıra qədər!) yaxşılıq eləməyə məhkum olmuş o adam ağır addımlarla həyətdən çıxdı.

Göyün üzünü isə bir il əvvəlki kimi, get-gedə elə bil daha da təmizləniirdi, şəffaflaşırırdı, ulduzlar daha da artırırdı, sayırırdı və Şeyx Mustafa Şərəfbəxş bu dünyada doxsan bir il keçib gəldiyi ömür yolundan o uzaq ulduzlara baxa-baxa yenə ləçəyə qonan, sünböldən sünbülə uçan və ömrü cəmi bircə gün olan kəpənəyi yadına